

Laurus nobilis
symbol och praktik

Konstfack
Institutionen för bildpedagogik
Camilla Gåfväls
Examensarbete 30hp, skriftlig del
Handledare: Emilie Karlsmo, Linda Ljunggren, Andreas Nobel
Opponent: Hanna Martinsson
Datum för examination: 2008-01-16

Abstract

Examensarbetet behandlar frågor om synen på hantverk och vilken betydelse det har på gymnasieskolans hantverksprogram. Huvudfrågeställningen är vad ”hantverk” betyder utifrån Skolverkets styrdokument om hantverksprogrammet. Hantverksbegreppet undersöks ur flera betydelsenivåer. Idén om hantverk och dess påverkan på den enskilde individen synliggörs. Skolverkets styrdokument för hantverksprogrammet undersöks, eftersom de är grunden för den dagliga verksamheten på Sveriges hantverksprogram.

Som designpedagogiskt projekt har fyra elever som läser på floristprogrammet fått tillverka en lagerkrans. Projektet gick ut på att deltagarna skulle läras sig binda en lagerkrans med en hantverksmässig och traditionell teknik. Kransarna tolkades och utvärderades mot några av kursmålen och betygskriterierna för kursen Hantverksteknik C. Projektet synliggjorde att lagerkransen bär på traditioner som upprätthåller åtskillnad mellan teori och praktik.

Huvudresultatet från undersökningen visar att det är problematiskt att upphöja hantverk till en kreativ verksamhet som samtidigt ska vara traditionsbevarande. Vidare framgår det av undersökningen att det är diskutabelt att placera olika skilda hantverk inom ett enhetligt gymnasieprogram.

Resultatet redovisas med fotografier från genomförd workshop och en lagerplanta. Gestaltning och uppsats bidrar förhoppningsvis till en diskussion om hantverkets roll i det svenska skolväsendet och samhället i stort.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Inledning.....	4
Bakgrund, syfte och frågeställning.....	4
Laurus nobilis.....	4
Syfte	6
Frågeställning	7
Teori.....	7
Teori och praktik	7
Hantverk och produktionssätt.....	9
Alienation.....	10
Ideologi.....	11
Metod	12
Ideologianalys av Skolverkets styrdokument.....	13
Designpedagogisk workshop med etnografisk metod	14
Analys och bearbetning	15
Hantverkets historia; vilken verklighet speglas i texten?.....	15
Småskalighet	17
Kreativitet.....	19
Hantverk och etnicitet	20
Kursplan	21
God kvalitet och estetiskt tilltalande hantverk.....	21
Överföring av praktisk kunskap	23
Designpedagogisk workshop.....	24
Analys av workshopen	26
Diskussion.....	28
Källförteckning.....	31
Tryckta källor	31
Tidskrifter.....	32
Dagstidningar.....	32
Otryckta källor.....	32
Bilaga 1	33
Programmål.....	34
Bilaga 2	36
Mål	36
Betygskriterier	36

Inledning

Laurus nobilis är det latinska namnet för lager. Av den binds lagerkransen, en välkänd symbol som förekommer i olika sammanhang och kan ses som betydelsefull i samhället. Lagerkransar har burits av kejsare och bärs av doktorer vid vissa svenska och finska lärosäten.

Examensarbetet undersöker lagerkransens betydelse genom ett nedslag i gymnasieskolans hantverksprogram och mer specifikt floristprogrammet. Det motiveras av att jag ser lagerkransen som en lämplig illustration till och del av vårt utbildningssystem. Kransen förbinder gymnasieskolans hantverksprogram, där de som tillverkar lagerkransarna utbildas, med vårt akademiska utbildningsväsendes högsta examina, doktorsexamen, där promovendi förlänas den av promovator.

Lagerkransen har varit min utgångspunkt i arbetet eftersom den på ett tydligt sätt synliggör relationen mellan symbol och praktik. Vi är omgivna av (kunskaps)symboler på många områden i samhället. Symboler bidrar till vårt sätt att tänka och formar vår praktik.¹ Därmed skapar våra symboler i betydande utsträckning vårt gemensamma samhälle, så även kunskapssymboler. Symboler är betydelsefulla och hänger allt som oftast samman med vissa förväntningar och åtföljande beteende, en (social) praktik. Mottagande av en lagerkrans är ett bra exempel på detta fenomen, så även tillverkning av lagerkransar.

Ämnet för undersökningen är valt utifrån mina egna erfarenheter. Först var jag elev på floristprogrammet, därefter arbetade jag som florist och blev sedan själv lärare på floristprogrammet. Senare påbörjade jag lärarstudier och arbetar nu återigen som lärare på floristprogrammet.

Bakgrund, syfte och frågeställning

Laurus nobilis

Latin var länge det internationella vetenskapliga språket men är nu i stor utsträckning ersatt av engelskan. I ”universitetsvärlden” används lagerkransen som kunskapssymbol. I det är i dag

---

¹ Svedberg, Lars & Zaar, Monica (2004), *Boken om pedagogerna*, Stockholm: Liber AB, s.269

en svensk och finsk tradition att använda lagerkransen vid promoveringar. Kransen är en av de insignier som delas ut vid promoveringen, och ”gör” någon till doktor.²

Utgångspunkt för arbetet har varit lagerkransen med en direkt koppling till det hantverk (floristik) som antas vara en förutsättning för kransens tillverkning. Efterhand har dock undersökningen utvecklats och kommit att handla om synen på hantverk i en utbildningskontext.

Lagerkransen i sig kan te sig tämligen ”harmlös”, men är desto starkare som kunskapssymbol. Kunskapen att tillverka kransen skiljer sig från ”kunskapen” som motiverar ett mottagande av kransen. Som doktor medverkar du till kunskapsbildning. Som tillverkare av lagerkransar tillverkar du lagerkransar.

Det finns i detta förhållande en underförstådd skillnad mellan teori och praktik. Doktorn förvaltar och skapar teoretisk kunskap. Floristen utövar och upprätthåller praktisk kunskap. Vi tar dessa förhållanden för givna och ser ingen anledning att ifrågasätta dem. Normen legitimeras och var och en vet, utan att reflektera över det, sin plats i hierarkin.

Floristyrket kategoriseras vanligtvis som ett hantverksyrke och går att studera till på gymnasieskolans hantverksprogram. Utöver florister utbildas på hantverksprogrammet bland annat frisörer, keramiker och skomakare.³ I Skolverkets beskrivning av hantverksutbildningen och dess syfte går det bland annat att läsa:

Under utbildningens första år får man en orientering om flera hantverksyrken. Man får även lära sig om olika slags material samt hur man använder och sköter verktyg./---/. Många av dessa yrken kräver att man går vidare som lärling efter att man har avslutat sin utbildning på gymnasiet. Att vara lärling innebär att man fortsätter att utbilda sig inom ditt yrkesområde på en arbetsplats. Lärlingstiden varierar beroende vilket yrke man valt men vanligen ligger den mellan 1 - 4 år./---/. Hantverksprogrammet syftar till att ge grundläggande kunskaper för arbete inom olika hantverksområden för produktion, reparation och service samt till att utveckla insikter i företagandets villkor.⁴

Skolverkets syn på hantverksyrket är i linje med svenska akademins hantverkssyn där utbildning, hantverksproduktion och företagsformer har en koppling till hantverk. I svenska akademiens ordbok SAOB beskrivs ordet hantverk som:

Benämning på vissa slag av med händerna /.../.utfört arbete o. härpå grundade (i äldre tid gm skråväsendet reglerade) yrken /.../. vartill erfordras (större) teknisk färdighet (händighet, yrkesskicklighet), men i allm. föga teoretisk utbildning o. varvid arbete vanl. utföres på beställning (av

---

² Nevéus Torgny (1994) *Akademiska högtider och traditioner*, Göteborg, s.23-24

³ Bilaga 1

⁴ Bilaga 1

viss kund); /.../. det av dessa yrken representerade produktionssättet, äv. kallat "småindustri" i motsats till "stor-" l. fabriksindustri.⁵

Hantverksyrken brukar delas in i kategorierna tillverkning (att skapa nya produkter), reparation (att laga och underhålla) och service (att utföra personliga tjänster).⁶

Företagsamhet är en gemensam nämnare för både svenska akademiens och Skolverkets hantverkssyn. Synsättet är problematiskt i och med antagandet att hantverkare i allmänhet behöver föga teoretisk kunskap för sitt företagande. Skolverket går inte lika långt i sina påståenden om företagsamhet och hantverk men visar i ovanstående text att hantverkare har givna kategorier att arbeta inom såsom tillverkning, reparation och service.

Syfte

Examensarbetets syfte är att belysa hantverksprogrammet ur ett utbildningsperspektiv i relation till Skolverkets styrdokument, och vidare att belysa kransens olika betydelsenivåer inom det svenska utbildningsväsendet. Genom ett synliggörande av lagerkransens tillverkningsprocess och funktion som undervisningsmedel på hantverksprogrammet skapas en diskussion om hantverksyrkets sociala status och roll. Arbetet belyser därigenom villkoren för traditionellt hantverk.

Skolverkets syn på "hantverk" diskuteras. Den är intressant av flera skäl efter som jag anser att Skolverket tenderar att särskilja olika hantverksyrken från varandra inom hantverksprogrammet. När Skolverket placerat floristutbildning och snickeriutbildning inom samma program, med samma styrdokument, blir det problematiskt eftersom det innebär att två skilda kunskapsområden (floristik och snickeri) har identiska program mål, trots att utbildningarna rimligtvis skiljer sig markant åt i flera avseenden, bland annat material, teknik och utförande.

Designpedagogiska projektets syfte är att synliggöra en möjlig tolkning av några av de styrdokument som ligger till grund för hantverksprogrammet och dess betydelse ur elev- och lärarperspektiv.

Uppsatsen är ett försök till ett bidrag till diskussionen om "hantverk" i en utbildningskontext. Syfte och bakgrund har lett fram till uppsatsens frågeställning:

---

⁵ www.saob.se sökord: hantverk 2008-01-02

⁶ Skolverket (1999) *Utvärdering av fem gymnasieprogram*, Skolverkets huvudrapport nr 182, s.125

Frågeställning

Vad betyder "hantverk" utifrån Skolverkets styrdokument för hantverksprogrammet?

Vilka är de bärande idéerna i hantverksprogrammets mål och betygskriterier för kursen Hantverksteknik C?

Vad "betyder" lagerkransen?

Teori

Teorierna i arbetet är valda efter att ge dels en pedagogisk plattform att analysera undersökningens resultat mot men även ideologisk. Jag ser det som att pedagogik och lärande tillsammans med (i det här fallet) hantverk och dess historia alltid bygger på ideologiskt färgade tankar och idéer.

Lars Vilks menar "att något blir konst: när någon uppfattar konst så är det konst".⁷ På liknade sätt går det att förhålla sig till hantverk, men det är att göra det lätt för sig.

Hantverksbegreppet är svårfångat och innehåller många dimensioner, vilket blir tydligt när begreppet ska förklaras och omsättas i praktik på hantverksprogrammet. Hantverket och hantverkaren har alltid haft en bestämd plats i samhället, såväl historiskt som nu.

Konsthistorien visar oss att det är en skillnad mellan konst och annan verksamhet.

Hantverkshistorien berättar en annan historia, en historia som är i behov av nytolkning eftersom den bygger på andra förutsättningar för sin existens.

Teori och praktik

Filosofen Bengt Molander betonar vikten av att inte särskilja teori och praktik från varandra. John Dewey var inne på liknade spår på 30-talet. Kännetecknade för båda är betoningen av det praktikbaserade lärandet, och hur det kan underlätta kunskapsinhämtningen.

Inom hantverkstraditioner är imitation ofta en viktig beståndsdel i lärande och utförande. I traditioner inbegrips erfarenhet och kunnande. Synsättet berör såväl teoretisk som praktisk

---

⁷Tom Sandqvist (1996) "Förord" Ingamaj Beck m.fl.(red.) *Konsten och konstbegreppet*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr1. s.12

kunskap. Enligt Bengt Molander är imitationen en övning i att lära sig ett nytt hantverk.⁸ Man lär sig nya saker och tränas in i ett visst tänkande. Med frågor skapar vederbörande en förståelse för imitationen. Eleven lär sig förstå traditionen och det skapas ”kunskap i handling”.⁹

Inom den praktiska kunskapstraditionen är det vanligt att kunskapen förmedlas genom förebilder. Erfarenheter och handling bidrar till skapande av ny kunskap.¹⁰ Genom övning ges möjligheten att få personlig erfarenhet av förebilden. Ett klassiskt exempel är traditionen mästare och lärling.¹¹ Molander menar att det i den instrumentella kunskapen finns vissa tekniker och tumregler att följa, i tillverkningsprocessen och i det estetiska utförandet.¹² Inom blomsterbinderi kan man i viss mån prata om instrumentell kunskap eftersom blomsterbinderi bygger på repetitiva handlingar, både vid inläringstillfället och i praktiken.

Regler kan bidra till kunskapsbildning. Kunskap i handling är, ur ett samhällsperspektiv, intressant i förhållande till regelverk vid inläring. Bengt Molander menar att man kan skilja på delar och helhet. Vid inläringstillfället sker det en växelverkan mellan delar och helhet.¹³ Jag förstår det som att vissa typer av regelverk är bra vid inläring, men inte alla.

En något annorlunda syn förespråkades av John Dewey. Han menade att ett framåtsträvande samhälle skapas först när traditioner, som normgivare, släpper sitt tag om individen.¹⁴ Dewey menar att problemet med detta synsätt att skolan tenderar att betrakta visst kunskapsstoff som något med egenvärde. Ett värde som kan skilja sig mycket från elevens vardag och aktuella erfarenheter.

Sociologen och filosofen Jürgen Habermas menar att det bara finns deltagare i en upplysningsprocess.¹⁵ Upplysaren är liksom deltagarna aktiva i en upplysningsprocess. Om man tänker sig lärande av ett hantverk som en upplysningsprocess, tolkar jag det som att både lärare och elever lär sig av varandra. Hur man skapar lärandemiljöer med enbart deltagare inom hantverksundervisning kopplat till tradition är en intressant aspekt av (hantverks)pedagogik.

---

⁸ Molander, Bengt (1993) *Kunskap i handling* Göteborg: Daidalos, s.210

⁹ Molander (1993) s. 211

¹⁰ Svedberg, Zaar (2004) s.262

¹¹ Molander, Bengt (1993) s.40

¹² Molander (1993) s.177

¹³ Molander (1993) s.275

¹⁴ Dewey, John (1997) *Demokrati och utbildning*, Göteborg: Daidalos, s.240

¹⁵ Molander (1993) s.109

Hantverk och produktionssätt

Arts and Crafts rörelsen, i Storbritannien under den senare halvan av 1800-talet, var en motreaktion mot industrialismens massproduktion av varor och dess konsekvenser för samhället. Rörelsen kritiserade tidigt industrialismens påverkan på såväl produkter som på människornas arbetsmiljö. Inledningsvis stödde sig rörelsen mycket på John Ruskins filosofi som framhöll hantverket, kopplat till naturen, som en av grundbultarna för en bättre varuproduktion. Hantverket skulle ge både arbetsglädje och varor av bättre kvalitet.¹⁶

Men snart förändrades synsättet. William Morris utkristalliserades som förgrundsgestalt och från kritiker med marxistiska förtecken.¹⁷

Till skillnad från Ruskin var dock inte Morris emot industriellt framtagna produkter, så länge produktionen inte ”förslavade” människan.¹⁸ Han menade att hantverksskicklighet bidrog till att vissa produkter inte försvann från marknaden.¹⁹

Allt sedan industrialismen har diskussionen pågått om hur viktigt det är med hantverk och bevarandet av traditioner. Tanken att något oerhört viktigt för människan gått förlorat i och med industrialismen är inte ovanlig. Ett exempel är Leavisism, en tidig variant av kulturteori från början av 1930-talet. Det är en kritisk och pessimistisk kulturteori som blickar tillbaka och ser fördelar med en enhetlig kultur som inte ”stördes” av de många val som kännetecknar vår samtid.²⁰

What we have lost is the organic community with the culture embodied. Folk songs, folk dances, Cotswold cottages and handicraft products are signs and expressions of something more: an art of life, a way of living, ordered and patterned, involving social arts, codes of intercourse and a responsive adjustment, growing out of immemorial experience to the natural environment and the rhythm of the year.²¹

Det är uppenbart att lurar en stor fara i detta sätt att resonera. Ett idealiserande utefter linjerna i ”det var bättre förr” är inte bara ”god dag yxskaft” utan riskerar också att utöva ett mycket påtagligt förtryck mot de människor som försöker bryta sig loss från samhällets rådande

---

¹⁶ Vihma, Susann (2003), *Designhistoria – en introduktion*, Stockholm: Raster Förlag, s.47

¹⁷ Weimark, Torsten, (red). (2003) *Design och konst – texter om gränser och överskridanden*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr8:1, s. 36

¹⁸ Vihma (2003) s.47

¹⁹ Morris, William(1889/2003) ”Dagens konst och hantverk”, i Weimark, Torsten, (red). *Design och konst – texter om gränser och överskridanden*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr8:1, s.101

²⁰ Storey, John (2006) *Cultural theory and popular culture: An introduction*, New York : Pearson Education, s.19-20

²¹ Ibid.

samsyn. Till exempel slavar som ville ha frihet på 1800-talet, kvinnor som ville ha rösträtt på 1900-talet eller homosexuella som vill få lika rättigheter på 2000-talet.

I *Svenska dagbladet* kulturdelen, den 16 december 2007 går det att läsa om ett ökat intresse för hantverket inom konsten. Curatorn Sinziana Ravini drar paralleller till Arts and Crafts – rörelsen, och ser ”en ny innerlighet, en ny romantik” inom konsten.

Teckning och måleri, men även textila tekniker som vävning och broderi kommer mer och mer. Och man vill inte ha några teorier kring detta, utan det är en återupptäckt av vad man kan kalla handens intelligens.²²

Det här ser jag som ett tydligt exempel på hur romantiserat begreppet hantverk fortfarande är. Men också som ett belysande exempel på hur Arts and Crafts – rörelsen lever vidare, om än i modifierad form. Arts and Crafts – rörelsen har förvandlats från historisk samhällskritisk rörelse till att bli något romantiskt att referera till, utan teoretiskt innehåll. Jag upplever att både Morris och Ruskins tankestoff lever vidare, något som i så fall gör det intressant och berättigat att pröva tankarna mot Skolverkets syn. Hantverk är i många ögon en okritisk företeelse som handlar om att ”hålla på”. Sinziana Ravini ger enligt mig uttryck för denna strömning.

John Ruskins koppling mellan natur och hantverk för tankarna till essentialism som är enligt mig ett farligt sätt att resonera eftersom i det upphöjer hantverket som något *naturligt* som ”bara finns” utan reflektion om dess uppkomst och bevarande.

Alienation

Filosofen Karl Marx menade att den kapitalistiska varuproduktionen skapar alienation. I korthet bygger teorin på att om människan inte upplever arbetet som meningsfullt, och finner tillfredsställelse i det, tappar hon kontakt med sig själv och förvandlas på så sätt till en kugge i ett maskineri.

Marx menade även att det ligger i människans natur att förverkliga sig själv genom ”kreativt” arbete, men att den kapitalistiska varuproduktionen bidrar till upplevelsen av arbetet som alienerat.²³

Alienationsteorin är, i likhet med Arts and Crafts tankegångar, intressant att ställa mot den romantisering som finns kring hantverk och därmed även mot Skolverkets syn. Det finns

---

²²*Svenska Dagbladet* 16/12 2007

²³www.ne.se sökord: alienation 2007-12-12

anledning att tro att Skolverket i likhet med Arts and Crafts rörelsen delar uppfattningen att hantverk bidrar till mindre alienation för den enskilde. Det är i så fall en tänkvärd aspekt av hantverksutbildningen.

Det pessimistiska (marxistiska) synsättet att det var den industriella revolutionen som tvingande människan in i okvalificerat och fragmenterat arbete har idag vänt och många ser kapitalismen och tekniken som redskap för att fler ska nå allt högre nivåer av intellektuellt arbete.²⁴ Det finns skäl att anta att dagens hantverksutbildning på gymnasiet delvis är utformat efter liknade tankegångar kring hantverk.

Den roll hantverket har i dag går att betrakta analogt med Marx teori om varufetischism. Den bygger på idén att den kapitalistiska varuproduktionen bidrar till att helt vanliga ting kan framstå som magiska och gåtfulla.²⁵ Hantverkets produktframställning kan analogt beskrivas som en ”hantverksfetischism” där själva hantverket gör att produkten framstår som magisk och gåtfull.

Ideologi

Ideologier är präglade av idéer, och det är inte alltid lätt att skilja mellan ideologi och idé. Ideologi kan ses som beteendemönster i en social praktik vars konsekvenser både utgör och påverkar människors sätt att handla.²⁶

Marx skapade en klassisk definition av begreppet som går ut på att ideologi är en form av ”falskt medvetande”. Det falska medvetandet bidrar till legitimeringen av rådande maktförhållanden. Av bekvämlighetsskäl accepteras den rådande ordningen, så kallad pragmatisk acceptans.²⁷

Louis Althusser ansåg det nödvändigt för det kapitalistiska systemets reproduktion att människor är motiverade för sina roller i produktionen. Villkoren för detta skapas genom statsapparaten: skola och familj. Han såg människan som ett subjekt som utför sina tilldelade

---

²⁴ Söderberg, Johan (2002) ”Copyright mot copyleft”, i *Clarté* nr 3, 2002 s.14

²⁵ Søren Kjørup (1999), *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, Lund: Studentlitteratur, s.293

²⁶ Bergström, Göran, Boréus, Kristina (2005) *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur, s.153

²⁷ Ross, Svenn (1994) ”Ideologiteori och medieforskning”, i Carlsson, Ulla m fl *Kommunikationens korsningar*, Nordicom-Sverige 4, Göteborgs universitet, s.30

tjänster i strukturens (och därmed ideologins) tjänst. Utifrån min frågeställning är det givetvis intressant med den betydelsefulla roll som skolsystemet tilldelas i upprätthållande av detta system. Enligt Althusser manifesteras ideologin gång efter annan i texter och symboler, men framförallt i sociala praktiker.²⁸ Ett samhälle utan ideologi går inte att tänka sig enligt Althusser. Ideologi är en förutsättning för människans tankar och åsikter i varje givet samhälle.²⁹

Teorins aktualitet kommer till uttryck i *Dagens nyheter* 2007-12-16 där idéhistorikern Ronny Ambjörnsson i en essä menar att tiden är mogen för Marx. Ambjörnsson skriver att det i dag är få som kritiserar det förhärskande systemet. Det innebär exempelvis att västlig ekonomi och ägandeformer tas för givna och sällan ifrågasätts.³⁰

Det är viktigt att komma ihåg att diskussion och samtal utgör några av demokratins grundvalar. Rådande ideologi ligger alltid till grund för det normativa samtal som förs. Poängen är då inte att vi inte kan undkomma ideologin, utan att dess innehåll bör vara föremål för kritisk granskning och debatt. Att säga att vi måste välja att se något ”som något” innebär inte att vi måste se människor från andra kulturer, länder, stadsdelar, fotbollslag eller högskolor som ohyra eller fiender. Tvärtom innebär medvetenhet om ideologin att den blir föremål för debatt och möjlig att förändra, utveckla. Vilken ideologi som kommer till uttryck i gymnasieskolan och genom Skolverket är därmed av centralt intresse.

Metod

Uppsatsarbetet inleddes med en litteratursökning. Jag tog hjälp av en bibliotekarie på Stockholms universitet. Det visade sig att det inte fanns någon, för min uppsats, direkt relevant forskning kring hantverksprogrammet. Hantverksprogrammet finns bara i Sverige och är ett litet program. Det kan vara en delförklaring till varför så lite finns skrivet om programmet. Den bästa träffen var en utvärdering som Skolverket låtit göra av fem gymnasieprogram 1999, däribland hantverksprogrammet.

Styrdokument för hantverksprogrammet spelar en central roll i uppsatsen. Jag har inte funnit någonting tidigare skrivet eller utvärdering av studiens styrdokument, se bilaga 1 och 2.

---

²⁸ Ross (1994) s.35

²⁹ <http://www.ne.se sökord: ideologi 2007-12-11>

³⁰ Ronny Ambjörnsson 2007-12-16 ”Befriad från marxismen”, i *Dagens Nyheter*

Det teoretiska ramverk som uppsatsen bygger på är ett resultat av historisk överenskommelse. Erfarenhet ligger till grund för undersökningens frågeställning, studiens genomförande och resultat.³¹ Givetvis finns det inte någon ”ren” objektiv position från vilken man kan studera den omvärld vi lever i. Som undersökare är jag del av och medkonstruktör av en social värld, vilket påverkar studiens resultat. Mina egna erfarenheter av floristyrket, mitt tidigare arbete som florist och senare som lärare på floristprogrammet har påverkat undersökningen.

Valet att se något *som något* är en central byggsten i uppsatsen. Att inte se något som något går att likna vid aspektblindhet, en slags tondövhet.³²

Ett val att betrakta något på ett visst sätt utesluter inte att andra sätt att betrakta samma fenomen också kan vara fruktbara. Tvärtom är denna undersökning inspirerad av ett kunskapsideal som ser olika teorier och åsikter som bidrag till en ständigt pågående diskussion om hur vi ska förstå vår värld.

I och med att mina erfarenheter påverkar studien finns risken att liknade resultat inte skulle uppnås om någon annan la upp studien på liknade sätt.³³ Men givet den kvalitativa ansatsens inneboende begränsningar menar jag att validiteten är god. En kombinerad metod bidrar till det. Teorierna i uppsatsen är analysinstrument. De kan ses som föreställningar om verkligheten och påverkar därför studiens validitet.³⁴ Under förutsättning att teorierna bidrar till förståelsen är validiteten god. Med reliabiliteten är det sämre ställt. Men det följer av den kvalitativa metoden och är därför ingen allvarlig invändning.

Den kombinerade metoden utgörs dels av en ideologianalys av Skolverkets program mål för hantverksprogrammet och betygskriterier för kursen Floristteknik C, samt dels av en workshop där jag med deltagande observation handledde fyra elever på floristprogrammets när de tillverkade lagerkransar.

Ideologianalys av Skolverkets styrdokument

Hantverksprogrammet är ett av Sveriges sjutton nationella gymnasieprogram och är inriktat mot olika hantverk. Skolverket skriver de nationella styrdokumentet inom gymnasieskolan,

---

³¹ Denscombe, Martyn (1998), *The good research guide : for small-scale social research projects*, Buckingham: Open University Press, s.213

³² Asplund, Johan (2000), *Om undran inför samhället*, Lund: Argos, s.44

³³ Denscombe (1998) s.213

³⁴ Bergström, Boréus (2005) s.34

såsom program mål, kursplaner och betygskriterier. I undersökningen har jag använt mig av hantverksprogrammets program mål och kursplanen för Hantverksteknik C, se bilaga 1 och 2.

Ideologistudier gör det möjligt att tolka de begränsningar och möjligheter den enskilda människan har i relation till samhället. Grundläggande för metoden, som är en form av textanalys, är att uttrycka tvivel om samhällets självbild. Innehållet i textens idéer synliggörs. Det osynliga blir synligt.³⁵ Metoden bidrar till ökad förståelse för faran med ett (dolt) styrande tänkande kring olika kunskapsområden, såsom exempelvis hantverk.

Språket och dess teckensystem är en del av ideologibegreppet. Ideologiforskning handlar inte enbart om idéinnehåll utan också om texten och det språkliga uttrycket. Abstrakta idéer är nog så viktiga att undersöka, men granskning av ”grundsanningar” görs mest effektivt genom textanalys.³⁶ Min avsikt med att använda metoden var att undersöka vilket ideologiskt innehåll som präglar Skolverkets syn på hantverk.

Analysen genomfördes i tre steg.³⁷ Första delen gick ut på att texten analyserades. Andra steget gick ut på att synliggöra den latent delen av texten, där den centrala frågan var vilken verklighet texten handlar om. I det tredje steget sattes texten in i ett sammanhang. Vissa termer analyserades mer i detalj.

Ideologikritik kan utföras på olika sätt och har ofta tydliga kopplingar till texters sociala praktik.³⁸ För att synliggöra program och kursmål för hantverksprogrammet genomförde jag en workshop, som ett komplement till idéanalysen.

Designpedagogisk workshop med etnografisk metod

Workshopen genomfördes under en arbetsdag i vecka 48. Fyra kvinnliga elever från årskurs två på floristprogrammet deltog.

Uppgiften var att tillverka en traditionell lagerkrans avsedd att användas vid en promovring. Målet med uppgiften var att deltagarna skulle få kunskap om kransens användningsområde

---

³⁵ Bergström, Boréus (2005) s.145

³⁶ <http://www.ne.se sökord: Ideologi 2008-01-03>

³⁷ Bergström, Boréus (2005) s.167

³⁸ Bergström, Boréus (2005) s.176f.

och lära sig binda en lagerkrans i traditionell teknik. Som bedömningskriterium för kransarna användes kursplanen för Hantverksteknik C.

Den etnografiska metoden ”deltagande observation” användes som redskap för att synliggöra deltagarnas respons på uppgiften, deras arbetsprocess och slutprodukt. Kameran var det främsta dokumentationsredskapet, men jag förde även utförliga minnesanteckningar. Tillsammans konstruerade deltagarna och jag en verklighet som ligger till grund för undersökningens utförande och utfall.³⁹

Bekantskap med fältet gör det möjligt att reflektera kring sin egen ställning.⁴⁰ Genom att använda sina erfarenheter som reflektionsverktyg synliggjorde och utvecklade jag min position och mitt tänkande. Mina erfarenheter tillsammans med deltagarnas utgjorde vad Habermas skulle kalla för en upplysningsprocess där kameran var den del av upplysningsprocessen.

Analys och bearbetning

I det här avsnittet presenteras en text- och ideologianalys av Skolverkets styrdokument för hantverksprogrammet och dess program mål. Därefter presenteras ideologianalysen av de betygskriterier som lagts fast av Skolverket. Till sist presenteras analysen av workshoppen.

Ideologianalysen är uppdelad i tre steg. Först kommer analys av texten, sen analys om vilken verklighet texten handlar om och avslutningsvis sätts texten in i en kontext. Sammanfattande omdömen och analys av texterna som helhet pekar i samma riktning som de enskildheter som lyfts fram i uppsatsen. Texten återfinns i bilaga 1. Eftersom det rör sig om en relativt kort text fokuserar den analys som redovisas på enskilda delar.

Hantverkets historia; vilken verklighet speglas i texten?

Programmålen för hantverksprogrammet börjar med en beskrivning av programmet. Därefter behandlas mål och syfte. I slutet finns ett stycke om skolans ansvar.

---

³⁹ Aspers, Patrik (2007), *Etnografiska metoder*, Malmö: Liber AB, s.28

⁴⁰ Kullberg, Birgitta(2004), *Etnografi i klassrummet*, Lund: Studentlitteratur, s.92-94

Nedan behandlas delar ur programmålen. Urvalet grundar sig på vad jag tycker är särskilt intressant för studien, kopplat till valda teorier och workshopen. I Skolverkets beskrivning och program mål för hantverksprogrammet finns det, enligt min mening, direkta faktafel och återkommande motsägelsefulla uppgifter om hantverkarens roll i dagens samhälle.

Med tanke på Skolverkets stora inflytande, över hur skolors verksamhet utformas, är det intressant att undersöka hur Skolverket ser på hantverkets historik och dess betydelse.

En del verktyg och tekniker, till exempel sågen eller konsten att väva, uppfanns för flera hundra år sedan och de används än idag. Samtidigt som det är viktigt att lära sig de gamla arbetsätten, är det viktigt att hantverket fortsätter att utvecklas och förnyas.⁴¹

Det intressanta med stycket är att människan har vävt betydligt längre än flera hundra år. I Egypten har man funnit vävda tyger som daterats till 4000 f. kr.⁴² Sveriges äldsta bevarade klädesplagg är tillverkad i vävt ullgarn och är och daterad omkring 360-100 år f.kr.⁴³ Gerumsmanteln, som klädesplagget kallas visar att vävkonst funnits i Sverige i över 2000 år.

Det andra exemplet, sågen, följer vävningens i fråga om historiskt perspektiv. På 1500-talet startades de första sågverken i Norrland, 1640 anlades den första vattensågen.⁴⁴ Det är rimligt att anta att människan använt sig av sågliknade verktyg redan långt tidigare.

Vilken och vems historia om hantverk som den studerade bör dra lärdom av för utvecklingens skull framkommer inte av dokumentet, men det är uppenbart att den historiska beskrivningen innehåller direkta faktafel.

Min tolkning är att Skolverkets historiska referenser om vävning och sågning bottnar i den europeiska industrialismens historia. År 1764 uppfanns ”Spinning Jenny”; en innovation som ofta förknippas med tidig industrialism och kan ses som symbol för industrisamhällets nya produktionssätt. I läsningen av dokumentet är det som att hantverk inte existerade innan det fanns industri.

Före industrialismen var all tillverkning ”produktion”. Mycket av produktionen i den tidiga industrialismen framstår för oss i dag som ”hantverksmässig”. Det förefaller rimligt att hävda att i om med industriproduktionens utbredning blev det möjligt att särskilja en annan mer traditionell form av produktion: hantverket.

---

⁴¹Bilaga 1

⁴²www.ne.se sökord: vävning 2008-01-04

⁴³www.historiska.se sökord:Gerumsmanteln

⁴⁴ Kemlevall, Linda (2007) *Från måttband och klave till knapptryckning och sågverksanläggning. Virkesmätarna ur ett historiskt tekniskt perspektiv*. Luleå Tekniska universitet, c-uppsats, s.11

Skolverkets påstående att vävning ”uppfanns för flera hundra år sedan” och betonandet av förnyelsens värde stärker tesen att Skolverket har ett synsätt på hantverk som började i och med industrialismen.

Hantverkaren har ett ansvar för att förvalta ett kulturarv och ett bevarande av traditioner och kunnande. Samtidigt ligger hantverkets livskraft och styrka i förmågan till förändring och förnyelse. Utveckling och framtidsperspektiv går hand i hand med tradition och historia.⁴⁵

I programålet finns en tydlig motsättning mellan betonande av tradition och det samtida betonandet av utveckling. Å ena sidan säger man att det är viktigt att hålla fast vid det gamla och å andra sidan säger man att det är viktigt att utvecklas. Det går säkert att lära sig en hel del av gamla hantverksmetoder och tekniker, men frågan är på vilket sätt det gynnar hantverket ur ett utvecklingsperspektiv. Med andra ord säger man väldigt lite och lämnar i stället fritt spelrum för tolkning.

Den konstruerade åtskillnaden mellan hantverk och industri är intressant att ställa mot synen att ”utveckling och framtidsperspektiv går hand i hand med tradition och historia”.

Tankarna leder till Arts and Crafts rörelsen och dess anhängare. Skolverkets syn på hantverk skiljer sig inte märkbart från rörelsen i stort. Skolverket skriver att skolan har ett ansvar att se till att eleven efter avslutad utbildning ”har utvecklat hantverksskicklighet och estetiskt sinnelag så att dessa stöder varandra i skaparprocessen” samt ”har kunskaper om faktorer som påverkar hälsa och säkerhet och har kännedom om hur arbetsmiljöfrågor hanteras inom berörda verksamheter samt kan verka för en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö⁴⁶

Det visar att hantverksprogrammet, i likhet med Arts and Crafts – rörelsen, innefattar hantverksskicklighet och god arbetsmiljö som mål för sin verksamhet.

Småskalighet

Något stycke senare i dokumentet skriver Skolverket att hantverkets ”småskalighet” är en viktig del av samhället och att småskaligheten bidrar till att skapa arbete inom industrin.

Hantverksprogrammets kärna är den specifika hantverkskultur som är viktig att upprätthålla och vidareutveckla. Hantverket och dess småskalighet är en viktig del av det svenska samhället och de produkter som framställs skapar även arbete inom industrin. Hantverkaren har ett ansvar för att förvalta ett kulturarv och ett bevarande av traditioner och kunnande. Samtidigt ligger hantverkets livskraft och styrka i förmågan till förändring och förnyelse. Utveckling och framtidsperspektiv går

---

⁴⁵ Bilaga 1

⁴⁶ Bilaga 1

hand i hand med tradition och historia. Inom samtliga yrken och branscher är personlig prägel, småskalighet, förfinad teknik och design nära kopplade till produktens slutliga marknadsföring och försäljning.⁴⁷

Vad som kännetecknar småskalighet i relation till hantverk är en intressant frågeställning. Det framstår som beaktansvärt, om man exempelvis föreställer sig att antingen två dalmasar eller tvåhundra dalmasar sitter och täljer dalahästar med morakniv. I det förra fallet i en gammal hembygdsgård och i det senare fallet i en industrilokal. Vad exemplet visar är att det enligt Skolverkets syn är fråga om hantverk i det första fallet men inte i det andra, vilket är en teoretiskt ohållbar syn. Återigen framstår det som att Skolverket, i likhet med svenska akademien, ser hantverk som något som existerar i ett slags motsatsförhållande till industri. Det som inte är industri blir hantverk.

I samma mening som ”småskalighet” nämns också ”personlig prägel och design”, vilket tyder på en förutbestämd syn på att hantverk är personligt det är som att person och produkt existerar i symbios med varandra. Storskaligt och mer instrumentellt hantverk finns inte nämnt i programmålen, vilket är konstigt eftersom ”hantverksfabriker” där till exempel mattor knyts på ”löpande band” är teoretiskt möjliga. Det går givetvis också att sätta frågetecken för i vilken utsträckning en genomsnittlig dalahäst på Västerlånggatan, om än tillverkad med hantverksmässiga metoder, uppvisar ”personlig prägel och design”.

När Skolverket sedan talar om att hantverksprogrammets ”kärna”, och specifik kultur som är viktig att upprätthålla, så klingar det essentialistiskt och liknar tidigare nämnda tankegångar inom Arts and Crafts rörelsen.

Påståendet att hantverkare har ett ansvar för bevarandet av ett kulturarv leder till frågan om det verkligen är hantverkarens uppgift att upprätthålla normen för hantverkets småskalighet, i relation till industrin, och om detta kan ses som ett kulturarv.

Skolverket styr den sociala praktiken på samtliga hantverksprogram i Sverige. Benämningen ”kulturarv” leder tankarna till Riksantikvarieämbetet uppdrag vilket i sig är intressant men påståendet att hantverkaren har ett uppdrag särskilt från andra samhällsmedborgare är att lägga ett stort ansvar på yrkesgruppen ”hantverkare”.

---

⁴⁷ Bilaga 1

Kreativitet

Som mål för hantverksprogrammet går det att läsa att ”inom många hantverk får man utnyttja sin kreativitet och skapa med händerna.”⁴⁸ Påståendet ger läsaren en föreställning att kreativitet är tätt sammankopplat med arbete som skapas med ”händerna”, ett synsätt som bygger på idén att kreativitet genereras genom handfast praktik.

När jag undersökte alla sexton nationella program visade det sig att fem av dessa har ordet kreativitet inskrivet som programmål. Det visade sig att innebörden av ”kreativitet” skiftar mellan programmen, vilket försvårar förståelsen av vad Skolverket menar med kreativitet. Inom hantverksprogrammet får man utnyttja sin *kreativitet* och arbeta med händerna, på naturvetenskapsprogrammet får man öva *kreativitet* och initiativförmåga för att lära sig lösa problem. Teknikprogrammet kännetecknas av samverkan och *kreativitet* och på byggprogrammet får vi veta att det ställs krav på den anställdes serviceförmåga och *kreativitet* inom byggnadsområdet.

Som intressant jämförelse till ovan nämnda sammanhang där kreativitet används är vad Skolverket skriver om det estetiska programmet. Programmet ingår inte i hantverksprogrammet, men kan förväntas ha vissa inslag av ”kreativitet” som programmål. I programmålen för det estetiska programmet står det ingenting om ”kreativitet” i programmålen vilket är anmärkningsvärt mot bakgrund hur Skolverket framhåller kreativitet på hantverksprogrammet som något kopplat till handens arbete. Det är även intressant hur ordet kreativitet används om barn- och fritidsprogrammet: ”Är du intresserad av människor och har lätt för att samarbeta? Vill du få användning för din kreativitet? Då kanske barn- och fritidsprogrammet är något för dig?”⁴⁹

---

⁴⁸ Bilaga 1

⁴⁹ www.skolverket.se Barn- och fritidsprogrammet: ”Vill du få användning för din kreativitet? Då kanske barn- och fritidsprogrammet är något för dig?” Hantverksprogrammet: ”Inom många hantverk får man utnyttja sin kreativitet och skapa med händerna.” Byggprogrammet: ”Arbeten inom byggnadsområdet utförs ofta i nära kontakt med beställaren, vilket ställer särskilda krav på den anställdes serviceförmåga och kreativitet.” Naturvetenskapsprogrammet: ”Att öva kreativitet, initiativförmåga och förmåga att lösa problem är väsentliga inslag i utbildningen.” Teknikprogrammet: ”Teknikutveckling sker i arbetsformer som kännetecknas av kreativitet och samverkan.”

Hantverk och etnicitet

Min tolkning av hur Skolverket resonerar kring hantverk kan illustreras med Skolverkets egen utvärdering av fem gymnasieprogram från 1999. I Rapporten finns ytterligare ledtrådar till hur Skolverket resonerar kring hantverksprogrammet och hantverk. Dokumentet, som är en huvudrapport, förklarar bland annat varför drygt 20 procent av eleverna på hantverksprogrammet har invandrarbakgrund.

På programmet finns också en hög andel elever med invandrarbakgrund. Drygt 20 procent av eleverna har *utländsk bakgrund* (endast omvårdnadsprogrammet har en större del). En anledning till detta kan vara att vissa invandrargrupper är bärare av starka hantverkstraditioner, men också att inriktning mot hantverk skapar möjligheter att ”starta eget” och bli mindre beroende av villkoren på den svenska arbetsmarknaden.⁵⁰

Utdraget ger en bild av Skolverkets föreställning om småföretagande i förhållande till etnicitet. Varför ”invandrare”, i och med möjligheten att starta eget, skulle vilja bli mindre beroende av villkoren på den svenska arbetsmarknaden finner jag märkligt. Vad som är än mer anmärkningsvärt är benämningen att *vissa* invandrargrupper skulle vara bärare av hantverkstraditioner. Vad jag vill komma till är att Skolverket uttrycker sig på ett sätt som förmedlar att hantverket har ett stort kulturellt värde i sig, för individen och den egna gruppen. Det hamnar farligt nära essentialism. Man uttrycker att ”så är det för det vet man ju hur det är med den saken”. Ett sätt att resonera och argumentera som tenderar att bli förtryckande för de grupper som inte delar trosföreställningarna.

Att framkasta en hypotes om att vissa grupper är ”bärare av starka hantverkstraditioner”, utan ytterligare motivering framstår som naivt. Lika rimligt antagande skulle kunna vara att de hänvisas till vissa program på grund av sina skolprestationer.

Rapportens antydning att ”vissa invandrargrupper” skulle vara mer benägna att starta eget, och att motivet är att bli mindre beroende av villkoren på den svenska arbetsmarknaden är kort sagt ett märkligt antagande. Orsaksförhållandet kan vara att människor startar eget för att de inte får något jobb.

Återigen är ordet ”hantverk” i centrum, och vi vet inte riktigt vad det betyder. Ett annat problem med Skolverkets sätt att resonera kring hantverk är att den bygger på tanken om produktion, reparation och service. Kopplar man samman reparation och service med etnicitet finns det en underförstådd klassaspekt. Om det är så att Skolverket menar att ”vissa”

---

⁵⁰ Skolverket (1999) s.128

hantverkstraditioner kan kopplas samman med etnicitet, så blir det en delförklaring till att 20 procent av eleverna på hantverksprogrammet är invandrare.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att Skolverkets program mål för hantverksprogrammet förmedlar en syn på hantverk som bygger på motstridiga och felaktiga uppgifter. Hantverksprogrammets program mål öppnar upp för stor tolkningsfrihet och det är problematiskt. Det är likaledes problematiskt att vissa yrken ska leda till anställningsbarhet medan andra ska leda till småskalighet, vilket även öppnar upp för en diskussion om en lika skola för alla oavsett klass, kön och etnicitet.

Kursplan

Kursplanen för Hantverksteknik C är också en kort text som börjar med mål för kursen. Därefter handlar texten om vilka mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs och avslutningsvis kommer betygskriterierna i tre steg; Godkänt, Väl godkänt och Mycket väl godkänt.⁵¹

Varje delkurs på gymnasieskolan har en kursplan som anger målen för undervisningen samt betygskriterier som säger vilken kunskapsnivå eleven ska uppnå för betygen. Kursplanen som analyseras är för hantverksteknik C, en valbar kurs inom hantverksprogrammet.

Kursplanerna är styrande för samtliga hantverk inom hantverksprogrammet. Konkretisering av kursen sker lokalt på gymnasieskolorna av lärare. Lärare får i och med konkretiseringsmöjligheten stor tolkningsfrihet vilket betyder att olika hantverk inom hantverksprogrammet bedöms på olika sätt, i och med att hantverken rimligtvis skiljer sig åt och därmed även bedömningsunderlagen och de olika hantverkslärarnas erfarenheter.

God kvalitet och estetiskt tilltalande hantverk

Inom skolan brukar man prata om likvärdig bedömning som på angivet sätt betyder att *alla* elever bedöms på likvärdigt sätt.⁵² Vid bedömning ska elevens kunskaper och färdigheter motsvara kriterierna för betyget oavsett på vilken skola eller i vilken del av landet eleven studerar.

---

⁵¹ Bilaga2

⁵² Skolverket(2007) *Likvärdig bedömning och betygsättning. Allmänna råd och kommentarer*. upplaga3, s.5

Några av målen för Hantverksteknik C är att eleven ska eleven kunna göra en kvalitetsbedömning av den färdiga produkten och därtill även ”ha kunskap om hur betydelsefullt det är att en hantverksprodukt är av god kvalitet och estetiskt tilltalande.”⁵³ Det intressanta med kursplanen för Hantverksteknik C är att den öppnar för personligt färgade tolkningsmöjligheter; genom idén att estetik, kvalitet och teknik går att bedöma i förhållande till samtliga hantverk inom programmet. Det är i och för sig ingen orimlig tanke att hantverk går att bedöma utifrån dessa kriterier men jag ställer mig frågande inför huruvida det ens är teoretiskt och praktiskt möjligt att *alla* elever ska få en likvärdig bedömning inom de olika inriktningarna på hantverksprogrammet.

Formuleringar som kvalitet och estetiskt tilltalande öppnar upp för bedömningsgodtycke dikterat av den egna lärarens förmodat ”goda” smak. Jag har aldrig hört talas om att det finns en floristisk- eller låssmedskanon att förhålla sig till. Några nationella prov finns inte inom något ”praktiskt” ämne på gymnasieskolan, oavsett program. Likvärdig och objektiv bedömning är svåra direktiv att leva upp till som lärare.

Det är inte enbart den estetiska utformningen av hantverket som ska bedömas. Den tekniska delen av hantverket utgör också bedömningskriterium. Dessutom bedöms också indirekt handledarens/betygsättarens roll i arbetet. Handledarens roll betonas vid samtliga betygs-kriterier i kursen vilket gör att lärarens personliga uppfattning om eleven riskerar att slå igenom.

År 1846 upplöstes skråväsendet i Sverige. Det finns anledning att tro att hantverksprogrammet lever kvar med värderingar som idémässigt härrör från skråtanken, där läraren är mästare och eleven lärling. Lärarens roll i elevens prestation och potential är påtaglig i betyget Vål godkänt där ett av bedömningskriterierna låter som följer: ”Eleven utför arbetsuppgifterna i samverkan med handledaren på ett målinriktat sätt och integrerar estetiskt utförande, aktuell materialkunskap och olika tekniker på ett relevant sätt.”⁵⁴

---

⁵³ Bilaga 2

⁵⁴ Bilaga 2

Överföring av praktisk kunskap

Birgitta Kullberg, fil dr i pedagogik och didaktik, skriver i boken ”Etnografi i klassrummet” om hur tyst kunskap utvecklas genom praktisk handling och att kunskap blir synlig först när man riktar tankarna mot den; det för givet tagna.⁵⁵

I floristämnet är en stor del av undervisningsmaterialet gentemot eleven baserat på lärarens ”tysta kunskap”. Den förmedlas via imitation och vid handledningstillfällen. Den ”tysta” liksom all kunskap är personlig, så även handledning, tycke och smak.

Utifrån lärar- och elevperspektiv, i relation till bedömningsperspektiv är jag skeptisk till om ”tyst kunskap” är särskilt fördömligt att resonera om som pedagogisk idé i förhållande till praktisk kunskap. Faran med den tysta kunskapen, i relation till praktisk kunskap, är att det upprätthåller en stark åtskillnad mellan teori och praktik. Synsättet innebär också att den inte går att förmedla den praktiska kunskapen teoretiskt och vice versa.

Tradition påverkar överföring av praktisk kunskap på olika sätt. Konsekvensen inom hantverksprogrammet är att bedömningen skiljer de olika hantverken från varandra. Givetvis är det en även teoretiskt ohållbar målsättning att all bedömning ska ske på ett likvärdigt sätt, eftersom den sker utifrån mer eller mindre subjektiva värderingar.

Något som ytterligare styrker tesen att hantverksprogrammet har vissa problematiska inslag är att det präglas mer av tradition än innovation. Det kanske mest intressanta med betygsriterierna är själva fokuseringen på det färdiga resultatet och inte på processen dit. Förmågan att sätta in betydelsen av hantverket i en samhällskontext nämns för övrigt heller inte, varken i programmålen eller i kursplanen för Hantverksteknik C. Hantverkstraditionen lever vidare med en tyst (outtalad) estetisk och teknisk kanon som bedömningskriterium. Om den ens finns är den svår att se igenom och leder till mycket svag rättsäkerhet för eleven, när betyg sätts.

---

⁵⁵ Kullberg, Birgitta (1996) *Etnografi i klassrummet*, Lund: Studentlitteratur, s.134

Designpedagogisk workshop

För att få tag på deltagare till min designpedagogiska workshop tillfrågades en klass i årskurs två på hantverksprogrammet inriktning florist. När jag presenterade ämnet frågade jag eleverna i klassen om de kände till lagerkransar och visste i vilket sammanhang kransen används. Klassen verkade införstådd med hur en lagerkrans ser ut, men ingen hade hört talas om företeelsen promovring och kransens roll i den. Därefter gick jag igenom den akademiska utbildningsgången och förklarade när lagerkransen kommer med i bilden. Jag berättade om den tänka workshopen och att jag behövde fyra deltagare. När jag frågade om det var någon som var intresserad att delta i workshopen kom svaret från en av eleverna:

”Jag är fett på.”

Därefter dröjde det inte många sekunder innan det fanns ytterligare tre frivilliga deltagare till workshopen. Eleverna informerades om hur och när workshopen skulle gå till och vad resultatet, inklusive bilder skulle användas till. De gav sitt medgivande.

När jag och urvalsgruppen träffades ett par dagar senare repeterade jag kort lagerkransens historia och hur den används idag. Jag visade en närbild av en lagerkrans och hur kransen binds samman tekniskt med nål och björntråd samt vad man bör tänka på vid tillverkningen. Deltagarna hade tillgång till tjugo stycken lagerplantor, björntråd, nål, sax och spraylim. Kransens tekniska lösning fick jag genom Gustavssons blomsterhandel i Uppsala, som för övrigt tillverkar flertalet lagerkransar till Uppsala universitet.

När workshopen planerades var tanken att deltagarna och jag skulle prata om hantverkstraditioner, gamla tekniker och kulturarv, för att på så sätt ge mig ytterligare material till min analys. Efter några trevade försök till samtal insåg jag att det var svårt att styra samtalet i den riktningen. Deltagarna arbetade mycket koncentrerat med sina kransar och samtalet kretsade mest kring den tekniska biten av kranstillverkningen. De tekniska frågorna som uppkom var hur bladen skulle placeras på kransen och om det var tillåtet att klippa i bladen för att få rätt form på kransen.

Samtliga deltagarna frågade vid återkommande tillfällen hur hårt de skulle dra åt tråden och om de var på ”rätt” väg. Efter cirka en kvart blev deltagarna helt självständiga och ett lugn uppstod i rummet. Vi småpratade till och från om kranstekniken och om det är en realistisk teknik att arbeta med inom blomsterhandeln. Samtliga deltagare tyckte tekniken tog lång tid men uppskattade själva tillverkningsmetoden. Vid flera tillfällen var det under flera minuter helt tyst i rummet och deltagarna arbetade fokuserat med kransen.

Individuella skillnader uppstod tidigt i tillverkningsprocessen och antydning till skillnader i kransarnas slutliga utseende uppstod vid ett tidigt skede. Den stora skillnaden kransarna mellan var storleken på stygnen och hur de placerades på bladen, samt placeringen av bladen i kransen.

Tidsåtgången var beräknad till drygt en timma men ingen hann klart på den tiden.

Efter en timma och en kvart var det dags för lunch och gemensamt bestämdes att vi skulle fortsätta efter lunch. På grund av lokaltekniska skäl bytte vi klassrum till deras ordinarie klassrum. Deltagarna föreslog att vi skulle leta rätt på ett grupprum istället för att gå till klassrummet, de menade att det inte var lika ”mysigt” i klassrummet.

Koncentrationen och känslan att workshopen var något ”utöver det vanliga” försvann när vi bytte klassrum. Jag är förvånad över skiftet mellan rummen fick en så pass stor inverkan på stämningen. Rummets utformning bidrog troligtvis till den speciella atmosfär som uppkom innan lunch. Efter lunch fick workshopen mer karaktär av ”vanlig” floristlektion. I klassrummet fanns ytterligare två elever, vilket inte var så lyckat eftersom de distraherade deltagarna med sitt prat och sin närvaro. Det var orolig stämning i rummet efter lunch men det lugnade det ner sig efter ett tag.

Efter ungefär halva lektionen slängdes en mobiltelefon hårt mot en vägg av en av deltagarna. När jag frågade vad som hänt fick jag till svar att hon kände sig förföljd av sms från en viss person. Direkt efter kastet tog hon upp kranstillverkningen och sydde vidare.

Strax därefter utbrast en annan av deltagarna:

”Den ser så jävla handgjord ut.”

Hon syftade på sin lagerkrans. Det hade gått en timma sedan lunch och eleverna skulle enligt schema sluta inom en halvtimme. En tredje deltagare, som blev först klar med sin krans satte den på huvudet, skrattade högt och sade:

”Ja e Ceasar!”

Ytterligare en deltagare, den fjärde, hann bli helt klar med sin krans. De två andra blev nästan klara men vi bröt efter överenskommen tid. Dagen avslutades och eleverna tackade för en fin dag, vilket de sällan gör.

När eleverna gått gjorde jag och den ordinarie läraren tillsammans en snabb bedömning av kransarna. Vi samtalade om dagen och om kransarnas utseende. De två som blev klara fick betyget väl godkänd och de två som inte blev klara fick betyget godkänd på momentet, se bilaga 2. Uppenbart är att jag trots min tidigare kritik mot att enbart bedöma det färdiga resultatet själv hamnade där. Per automatik struntade vi i att ta hänsyn till att det var första gången deltagarna genomförde momentet.

Jag visst inte om jag skulle skratta eller gråta när jag insåg att våra resonemang om betygssättningen låg i linje med betygskriterierna.

Analys av workshopen

Om ideologiskt tänkande är en förutsättning för människans övriga tankar är det intressant att återspegla Althussers teori om sambandet mellan ideologi och symboler.⁵⁶ Workshopens sociala praktik påvisar sambandet mellan ideologiskt tänkande kring kunskap, symboler och lärandesituationer i och med att lagerkransen användes som en uppgift som deltagarna skulle genomföra.

John Dewey menade att dagens samhälle och sociala liv hänger samman med gårdagens. Det gör den gemensamma erfarenheten till en viktig komponent för hur vi upplever dagens situation.⁵⁷ Deweys teori att skolan skiljer sig från elevernas vardag och erfarenheter bekräftades i workshopen ur flera perspektiv. Deltagarna hade ingen vetskap om lagerkransens användningsområde i dag eller dess historik. När mobiltelefonen kastades blev

---

⁵⁶ www.ne.se, sökord: ideologi

⁵⁷ Dewey, John (1997) *Demokrati och utbildning*, Göteborg: Daidalos, s.239

det en påminnelse om livet utanför workshopen. Jag kan tänka mig att kransens som kunskapssymbol vid det tillfället var helt bortkopplad. Det intressanta med händelsen var att eleven återupptog kranstillverkningen direkt efteråt och fortsatte att sy. Var tankarna befann sig efter händelsen går inte att veta.

Dewey menade att i ett progressivt samhälle räknas individuella variationer som något värdefullt eftersom variationen bidrar till individens utveckling.⁵⁸ Synsättet är intressant att tillämpa på kranstillverkningen och upplägget av workshopen, eftersom den var utformad med imitation som undervisningsmetod, både avseende kransens utseende och tillverkningsmetod. Lagerkransens utseende och användningsområde bidrog till förståelse för traditionen samtidigt som jag bidrog till ett normgivande tänkande kring lagerkransen som kunskapssymbol och traditioner inom den akademiska världen. Det skapades ”kunskap i handlig”, men någon direkt synlig variation mellan kransarna gick inte att se.

Deltagarna blev till objekt som genomförde en till synes oförarglig uppgift. Det finns stöd i styrdokumentet som legitimerar handlandet i och med att deltagarna fick lära sig både hantverkshistoria och nya tekniker.

Jag visar i och med workshopen att det finns en viss hantverksideologi att ta hänsyn till i förhållande till hantverk på hantverksprogrammet. Ideologin visar sitt rätta ansikte då jag och den ordinarie läraren sätter betyg på elevernas resultat, där vi bedömer kransens utseende och teknik och elevens förmåga att göra klart uppgiften. Det fina i kråksången är att hantverket vi pratar om har väldigt lite att göra med Arts and Crafts - rörelsen. De stod för en progressiv idé, må hända med vissa tveksamma inslag, men med en vilja att förändra samhället.

Jag frågar mig själv på vilket sätt jag rustat eleverna till att tänka självständigt kring lagerkransens symbolik och praktik. Hantverket lever vidare och mitt bidrag med workshopen blir att bevara ett ”kulturarv” ur alla tänkbara perspektiv. Ideologin och traditionen smetar sig fast och jag undrar hur framtidens progressiva hantverksutbildning bör utformas för att motverka förutbestämda idéer om hantverkarens roll i samhället.

---

⁵⁸ Dewey s.357-358

Diskussion

Styrdokumentet som ligger till grund för hantverksprogrammet innehåller, som jag visat, motsägelsefulla uppgifter om hantverk. Det mest problematiska med hantverksbegreppet, i en skolmiljö, är när det kopplas samman med värdeladdade ord såsom kreativitet, tradition och kulturarv. Detta eftersom de är svåra mål att uppnå, och därför r att sättet att resonera öppnar upp för godtycke i bedömningsförfarandet.

När hantverk analyseras mot värdeladdade begrepp och påståenden, i en skolkontext, blir föreställningen om hantverk mångfacetterad och svårtolkad. Skolverkets sätt att referera till hantverkets betydelse blir problematiskt när olika hantverk förväntas ha liknade historisk utveckling; en utveckling som kan skilja tusentals år beroende på vilket hantverk som avses.

Ur industrialismen uppstod politiska rörelser, ofta med socialistisk prägel. Marx teorier om alienation och produktionssätt går att tolka in i Skolverkets styrdokument. Som teoribildning är Marx tacksam att använda sig av. Idag kanske mer än någonsin, då det gäller tolkning av arbetsförhållanden kopplat till hantverk. Då tänker jag framförallt på konsthantverk och dess utgångspunkt men även vissa typer av hantverksyrken som klassas som mer ”kreativa” än andra. Frisör och florist är två exempel på hantverksyrken som brukar benämnas som kreativa.

I styrdokumentet för hantverksprogrammet går det att läsa att många hantverk är kreativa. Min tolkning är att kreativa yrken ger positiva konnotationer.

Om elever får i uppgift att tillverka 500 lagerkransar under en vecka tänker jag mig att kreativitetsaspekten av yrket/uppgiften suddas ut eftersom upprepningen blir påtaglig i produktionen. Resultatet må upplevas som kreativt, men betydelsen av löpandebandprincipen för den enskilde kan få som konsekvens att hantverkaren/eleven upplever alienation inför uppgiften och förespråkar småskalig produktion.

Inom kunskapsområdet lagerkransar finns det en poäng med att lära elever binda en krans så som normen föreskriver. Kransen blir på så vis en del av elevernas utbildning, en del i lärandet av det framtida yrkeslivet. Att tekniken tar lång tid kommer att arbetas bort efter hand, ju fler kransar som produceras. Huruvida kransbindaren upplever bindandet av kransen som kreativt arbete ska jag låta vara osagt. Men påståendet att lagerkransen betyder olika

beroende på vem man frågar och i vilket sammanhang kransen befinner sig är ändå ingen överdrift ur ett tillverkningsperspektiv.

Kransen är ideologiskt färgad och kommer så förbli så länge lagerkransen har den upphöjda position den har inom högre utbildning i Sverige. Att använda lagerkransen som undervisningsmedel inom hantverksprogrammet synliggör hur ideologiskt färgad kransen är som kunskapssymbol. Kransen har, som jag försökt visa, olika betydelsenivåer och betydelser beroende på vilken kontext den befinner sig i. I det här arbetet har den fungerat som en symbol att reflektera kring.

Vad lagerkransen ”betyder” ser jag ingen anledning att försöka svara uttömmande på, eftersom min poäng är att visa att den är en symbol med ideologiskt innehåll.

För mig, här och nu, representerar kransens sammansatta lagerblad olika föreställningar om kunskap och hantverkstraditioner. Men det räcker inte, eftersom kransen kan betyda långt mer än vad som ryms inom ramen för den här texten. Ta exempelvis alla personer som mottagit kransen. Självklart har varje nybliven doktor ett speciellt förhållande till sin lagerkrans, eller åtminstone vad den symboliserar.

Historiken Yvonne Hirdman menar att ju mer komplext ett samhälle blir desto svårare är det att upptäcka strukturen, dess uttryck och konsekvenser som förklaring till föreställningar som ligger till grund för ett visst synsätt om något.⁵⁹

Hirdman anser att det är viktigt att lämna ”ursprunget” när diskussioner om genus förs i och med att ju mer sofistikerat ett samhälle blir, desto allvarligare blir det när historien legitimerar förtryck.

Inom genus uppfattar Hirdman två logiker som grundläggande för genusstrukturen. Den ena logiken är den tydliga åtskillnad som görs mellan könen, vilken ses som grogrund för strukturens innehåll och resultat. Den andra logiken är hierarkin, där mannen alltid är norm, och den outtalade utgångspunkten för det allmängiltiga.

Analogt med Hirdmans sätt att tolka strukturen för genus, använder jag mig av begreppen åtskillnad och hierarki för en avslutande analys av hantverksbegreppet. Liksom Hirdman ser jag en fara med dolda strukturer och ”sanningar”. Jag ser begreppet hantverk som ett led i skapandet av åtskillnad och hierarki.

---

⁵⁹ Hirdman, Yvonne (1988) ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”, i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3, s.55ff

Åtskillnaden jag syftar på är den mellan teori och praktik. Som jag tidigare nämnt kan isärhållandet av dessa begrepp leda till att teoretisk kunskap svårligen kan förmedlas praktiskt och att praktisk kunskap är svår eller rentav omöjlig att teoretisera, och därför bäst förmedlas genom imitation.

Imitationen utgör i sin tur den andra centrala komponenten i analysen: hierarkin. Det är alltid någon som är förebild, som imiteras; även om Habermas menar att det i en upplysningsprocess bara finns deltagare.

Imitationen skapar relationer av över- och underordning, vilket betyder att lärprocessen kännetecknas av hierarki.

Under arbetets gång har jag stött på begrepp som ”handens intelligens” och ”tyst kunskap” i relation till praktiskt arbete. Jag anser att man gör ”hantverket” en otjänst med begreppsanvändning som leder till skeva föreställningar om hantverk som något ursprungligt och icke teoretiskt. När det talas om ”tyst kunskap”, ”handens kunskap” och liknande benämningar så befast synen på den praktiska kunskapen som åtskild från det teoretiska, och i princip omöjligt att förmedla teoretiskt.

I Skolverkets program mål är det tydligt att de gör åtskillnad mellan teori och praktik, så även i Svenska Akademiens förklaringsmodell om hantverk. Den praktiska kunskapen är alltid underordnad den teoretiska. Det teoretiska är alltid ”bättre”, och utgör norm för kunskap på samma sätt som mannen är norm i genussystemet. Synsättet finns i hela vårt utbildningssystem, från grundskola till doktorsexamen. Jag menar att man kan beskriva det som en hantverksideologi, som är helt i linje med Skolverkets syn på hantverk.

Bengt Molander tar i boken ”Kunskap i handling” upp ett citat som lyder: ”Gunnar Ekelöf har i en intervju sagt om människans händer att de är ’bland det intelligentaste’ hon har. Det tål att tänka på”.⁶⁰

Jag undrar varför man ska tänka så.

---

⁶⁰ Molander (1993) s.283

Källförteckning

Tryckta källor

- Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder*, Malmö: Liber AB
- Asplund, Johan (2000) *Om undran inför samhället*, Lund: Argos
- Bergström, Göran, Boréus, Kristina (2005) *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, Martyn (1998), *The good research guide: for small-scale social research projects*, Buckingham: Open University Press
- Dewey, John (1997) *Demokrati och utbildning*, Göteborg: Daidalos
- Kemlevall, Linda (2007) *Från måttband och klave till knapptryckning och sågverksanläggning. Virkesmätarna ur ett historiskt tekniskt perspektiv*. Luleå Tekniska universitet, c-uppsats
- Kjørup, Søren (1999) *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, Lund: Studentlitteratur
- Kullberg, Birgitta (1996) *Etnografi i klassrummet*, Lund: Studentlitteratur
- Molander, Bengt (1993) *Kunskap i handling* Göteborg: Daidalos
- Morris, William(1889/2003) ”Dagens konst och hantverk”, i Weimark, Torsten, (red). *Design och konst – texter om gränser och överskridanden*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr 8:1
- Nevéus, Torgny (1994) *Akademiska högtider och traditioner*, Göteborg
- Ross, Svenn (1994) ”Ideologiteori och medieforskning”, i Carlsson, Ulla m fl *Kommunikationens korsningar*, Nordicom-Sverige 4, Göteborgs universitet
- Sandqvist, Tom (1996) ”Förord” Ingamaj Beck m.fl.(red.) *Konsten och konstabegreppet*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr1
- Storey, John (2006) *Cultural theory and popular culture: An introduction*, New York: Pearson Education
- Vihma, Susann (2003) *Designhistoria – en introduktion*, Stockholm: Raster Förlag
- Weimark, Torsten, (red.) (2003) *Design och konst – texter om gränser och överskridanden*, Stockholm: Raster Förlag, Skriftserien Kairos nr 8:1
- Zaar, Monica & Svedberg, Lars (2004) *Boken om pedagogerna*, Stockholm: Liber AB

Tidskrifter

Söderberg, Johan (2002) ”Copyright mot copyleft”, i *Clarté* nr 3 s.10-21

Hirdman, Yvonne (1988) ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”, i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3 s.49-61

Dagstidningar

Dagens Nyheter Ambjörnsson, Ronny, 2007-12-16 ”Befriad från marxismen”

Svenska dagbladet Poellinger, Clemens, Treijs, Erika, 2007-12-16 ”Dukat med tålamod”

Otryckta källor

www.historiska.se/historia/livsoden/mannenmedmanteln/gerumsmanteln

www.ne.se sökord: alienation 2007-01-07

www.ne.se, sökord: ideologi 2007-12-11

www.ne.se, sökord: vävning 2008-01-04

www.saob.se, sökord: hantverk 2008-01-02

www.skolverket.se, sökord: Hantverksprogrammet 2007-12-16, se bilaga 1

www.skolverket.se, sökord: Hantverksteknik C 2008-12-16, se bilaga 2

Skolverket (2007) *Likvärdig bedömning och betygsättning. Allmänna råd och kommentarer*.
Upplaga 3. www.skolverket.se (återfinns under publikationer)

Skolverkets huvudrapport: 182 (1999) *Utvärdering av fem gymnasieprogram*, rapporten finns
i pdf format på: www.skolverket.se/publikationer?id=603

Bilaga 1

HV – Hantverksprogrammet

3 år

Programmet är inriktat mot olika hantverksyrken. Inom många hantverk får man utnyttja sin kreativitet och skapa med händerna. Under utbildningens första år får man en orientering om flera hantverksyrken. Man får även lära sig om olika slags material samt hur man använder och sköter verktyg.

Många hantverkare arbetar i egna småföretag. Därför får man även lära dig hur man sköter ett mindre företag när det gäller ekonomi, marknadsföring och kundrelationer.

En del verktyg och tekniker, till exempel sågen eller konsten att väva, uppfanns för flera hundra år sedan och de används än idag. Samtidigt som det är viktigt att lära sig de gamla arbetsätten, är det viktigt att hantverket fortsätter att utvecklas och förnyas.

Programmet blandar teoretiska kunskaper med praktiska. Under sammanlagt 15 veckor får man utbildning ute på en arbetsplats.

På hantverksprogrammet får man grundläggande kunskaper för att arbeta inom ett eller ett par av hantverkets olika yrkesområden. Totalt finns det cirka 300 olika hantverksyrken. Efter gymnasiet kan man exempelvis bli florist, frisör, guldsmed, keramiker, låssmed, skomakare, skräddare eller urmakare. Många av dessa yrken kräver att man går vidare som lärling efter att man har avslutat sin utbildning på gymnasiet. Att vara lärling innebär att man fortsätter att utbilda sig inom ditt yrkesområde på en arbetsplats. Lärlingstiden varierar beroende vilket yrke man valt men vanligen ligger den mellan 1 - 4 år.

Efter hantverksprogrammet kan man även läsa vidare på universitetet eller högskola, men en del utbildningar kräver att man läst vissa gymnasiekurser.

Skolorna har egna inriktningar. Exempel på inriktningar är: design, florist, formgivning, frisör, skrädderi och snickeri.

Programmål

Syfte

Hantverksprogrammet syftar till att ge grundläggande kunskaper för arbete inom olika hantverksområden för produktion, reparation och service samt till att utveckla insikter i företagandets villkor. Programmet syftar även till att ge en grund för ett fortsatt lärande i arbetslivet och för vidare studier.

Programmets karaktär och uppbyggnad

Hantverksprogrammets kärna är den specifika hantverkskultur som är viktig att upprätthålla och vidareutveckla. Hantverket och dess småskalighet är en viktig del av det svenska samhället och de produkter som framställs skapar även arbete inom industrin. Hantverkaren har ett ansvar för att förvalta ett kulturarv och ett bevarande av traditioner och kunnande. Samtidigt ligger hantverkets livskraft och styrka i förmågan till förändring och förnyelse. Utveckling och framtidsperspektiv går hand i hand med tradition och historia. Inom samtliga yrken och branscher är personlig prägel, småskalighet, förfinad teknik och design nära kopplade till produktens slutliga marknadsföring och försäljning.

Utbildningen präglas av erfarenhetsbaserat praktiskt lärande och förbereder för fortsatt utveckling inom ett stort antal hantverksyrken. Utbildning för speciella yrkesområden som natur- och kulturkonservering kan också ske i programmet. I utbildningen betonas bland annat hantverksteknik, design, matematik och datortillämpningar för förståelse av såväl materials egenskaper som tillverkningsmetoder och processer. Kontakterna med andra länder och utbytet över gränserna innebär att det krävs kännedom om internationella föreskrifter och överenskommelser. Kommunikation, språk och informationsteknik samt förståelse för andra kulturella mönster är viktiga inslag i utbildningen.

De verksamheter som utbildningen förbereder för får alltmer karaktären av problemlösning, snarare än av isolerat manuellt arbete. Detta innebär att individer med olika kompetenser och funktioner på en arbetsplats måste samarbeta, ofta tillsammans med kunden. Initiativförmåga, problemlösningsförmåga samt förmåga att marknadsföra idéer och produkter är viktiga inslag i utbildningen.

Hänsyn till miljön är en integrerad del av utbildningen både när det gäller hantering av olika material, generellt kretsloppstänkande samt fysisk och psykosocial arbetsmiljö och när det gäller förutsättningarna för en ekologiskt hållbar utveckling.

För att öka kunnandet i det specifika yrke, som programmet skall förbereda för, är en

omfattande och väl genomförd arbetsplatsförlagd utbildning en viktig del.

Samverkan mellan kärnämnen och utbildningens karaktärsämnen ger tillsammans en helhet i utbildningen. De generellt formulerade kurserna inom programmet är utarbetade på ett sådant sätt att de kan användas för alla hantverksyrken och inriktas mot ett speciellt yrkesområde.

Hantverksprogrammet har inga nationella inriktningar.

Skolans ansvar

Skolan skall ansvara för att eleverna vid fullföljd utbildning:

- kan överföra en idé till en färdig produkt med hänsyn till beställarens krav på funktion, design, ekonomi och kvalitet,
- har utvecklat hantverksskicklighet och estetiskt sinnelag så att dessa stöder varandra i skaparprocessen,
- har kännedom om grundläggande teorier som är av betydelse för hantverksarbetet,
- har kännedom om hantverkstraditioner och kan sätta in dem i ett kultur- och stilhistoriskt sammanhang,
- har ett serviceinriktat förhållningssätt och utför arbetet med kvalitet och ansvarskänsla,
- har förmåga att diskutera och ta ställning till etiska frågor och förhållningssätt som rör yrkesutövningen,
- kan kommunicera på svenska och engelska med sikte på behovet i yrket, samhällslivet och vidare studier,
- kan använda informations- och kommunikationsteknik inom verksamhetsområdet,
- har kunskaper om faktorer som påverkar hälsa och säkerhet och har kännedom om hur arbetsmiljöfrågor hanteras inom berörda verksamheter samt kan verka för en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö,
- har insikt om hur kretsloppstänkande kan tillämpas samt hur resurs- och energihushållning kan användas inom de verksamheter som utbildningen berör,
- har kännedom om de bestämmelser och internationella överenskommelser som gäller för området.

Bilaga 2

HNT1203 - Hantverksteknik C

Mål

Mål för kursen

Kursen skall ge utökade kunskaper i hantverksteknik, fackterminologi och kvalitetstänkande. Kursen skall också bredda kunskaperna om materialens olika egenskaper och om hur man väljer lämpligt material till vald produkt. Kursen skall även ge utökade kunskaper i färg- och formlära samt förståelse för betydelsen av estetisk utformning av produkten. Dessutom skall kursen ge kunskaper i planering av arbetet och beräkning av material och kostnader.

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

kunna tillämpa kunskaper i hantverksteknik i olika sammanhang

ha kunskap om aktuellt material

ha utvecklat ett yrkesspråk och skall kunna använda facktermer på ett lämpligt sätt

kunna välja för arbetsuppgifterna lämpliga material och verktyg samt lämplig utrustning

kunna använda skisser och arbetsritningar vid konstruktion och formgivning

kunna planera sitt arbete, göra beräkningar av material och kostnader samt göra en kvalitetsbedömning av den färdiga produkten

ha kunskap om hur betydelsefullt det är att en hantverksprodukt är av god kvalitet och estetiskt tilltalande.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänt

Eleven utför med handledning vanligt förekommande arbetsuppgifter inom vald bransch.

Eleven planerar med stöd sitt arbete vad gäller arbetsmetod, material, verktyg, kostnader och estetiskt utförande.

Eleven använder med stöd facktermer, skisser och arbetsritningar vid genomförandet av arbetet.

Eleven värderar produkten och föreslår förbättrande åtgärder.

Kriterier för betyget Väl godkänt

Eleven utför arbetsuppgifterna i samverkan med handledaren på ett målinriktat sätt och integrerar estetiskt utförande, aktuell materialkunskap och olika tekniker på ett relevant sätt. Eleven tillämpar kunskaper om ergonomiska arbetsställningar, granskar olika lösningar och föreslår alternativ.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

Eleven använder med säkerhet skisser och arbetsritningar, drar egna slutsatser och föreslår alternativa lösningar.

Eleven använder facktermer på ett relevant och naturligt sätt.

Eleven tar egna initiativ till olika lösningar, planerar och tar ansvar för sina produkters tekniska och estetiska kvaliteter.

Eleven analyserar sambandet mellan arbetsmetod, tid, kostnad och kvalitet samt drar för arbetsuppgiften relevanta slutsatser.